

Національний
банк України

Буфери капіталу як інструмент зміцнення фінансової стійкості банків

Юлія Баженова

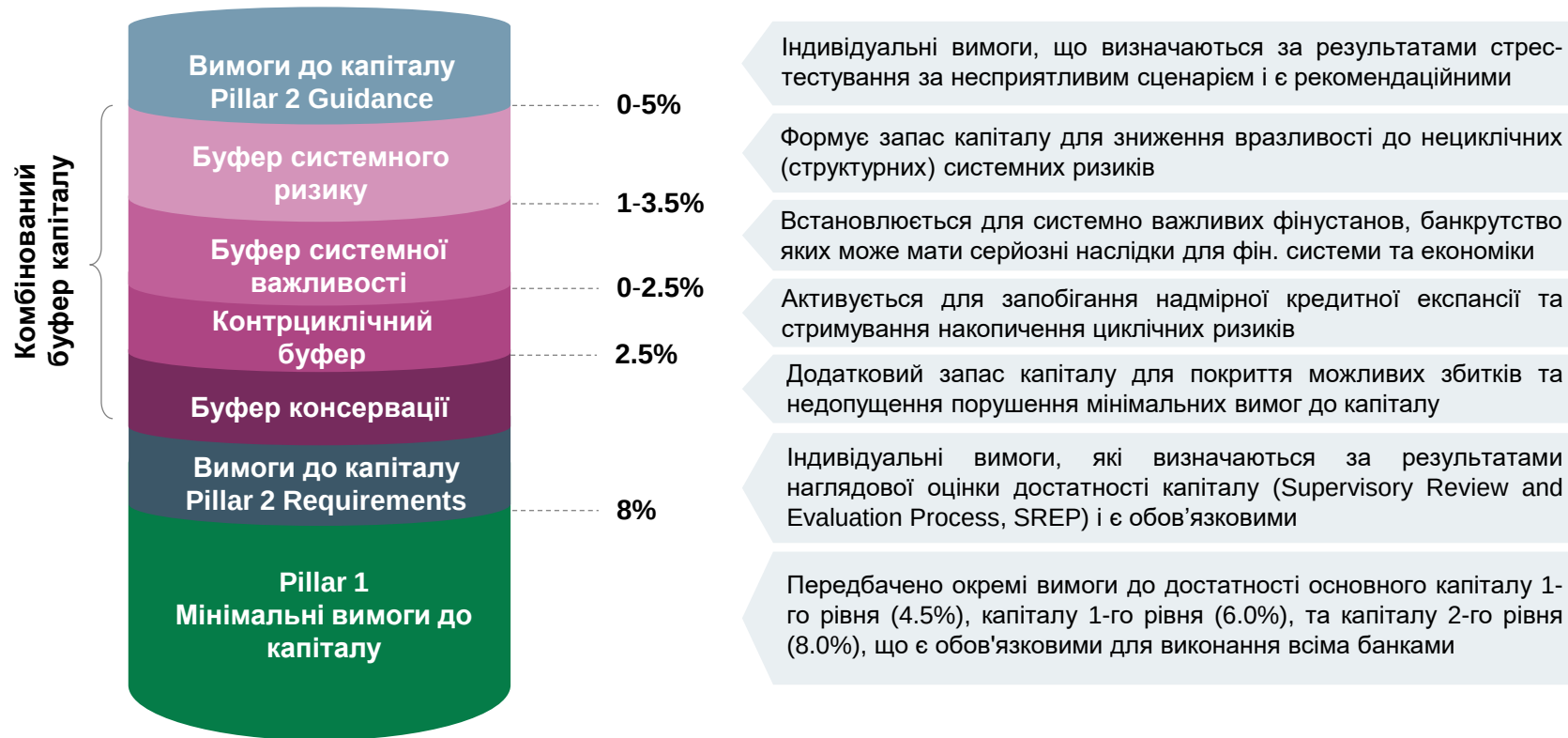
Київ, 27 листопада 2025 року

Застосування буферів капіталу – основа фінстабільності

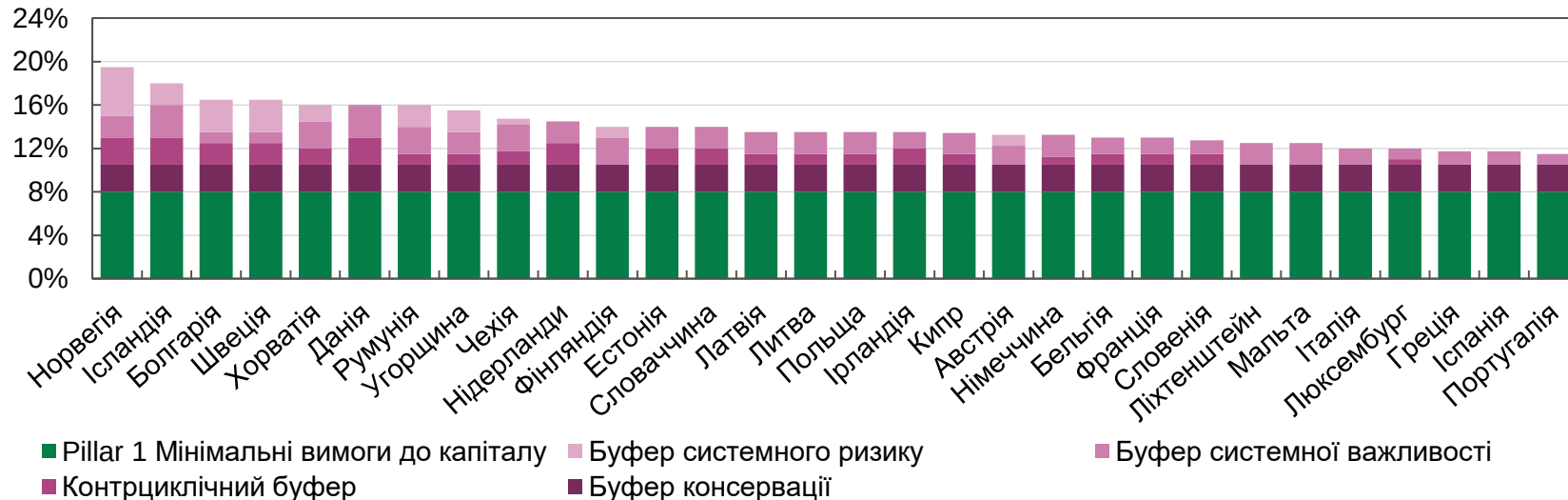
- Внаслідок глобальної фінансової кризи 2008 року регулятори дійшли висновку, що мінімальних вимог до капіталу недостатньо для забезпечення фінансової стабільності.
- Формування додаткового запасу капіталу – буферів капіталу – підвищує стійкість банківської системи.
- У довгостроковій перспективі наявність буферів суттєво підвищує здатність банків поглинати збитки, знижує ймовірність їхньої неплатоспроможності, пом'якшує глибину та скорочує тривалість економічних криз, дає змогу уникнути різкого зниження кредитної активності.
- Водночас у короткостроковому періоді запровадження буферів може супроводжуватися зростанням кредитних ставок, зниженням депозитних ставок, сповільненням кредитування, адже банки мають підтримувати рентабельність і нарощувати достатність капіталу.
- Базель III запропонував певний баланс між перевагами та вартістю формування буферів капіталу і встановив орієнтири відповідних буферів.
- У 2013 році положення про буфери капіталу були імплементовані до європейського законодавства в межах Директиви CRD IV, що закріпила стандарти Базеля III в ЄС.

Вимоги до капіталу банків відповідно до Базель III

Вимоги до капіталу в країнах ЄС

Рівень вимог до капіталу включно з буферами в країнах ЄС

Джерело: [ESRB](https://www.esrb.europa.eu/en/press/pr/2014/0114).

- Мінімальний рівень регуляторних вимог до капіталу у ЄС – 8%, середній сукупний рівень установлених буферів у країнах ЄС становить близько 6%.
- Всі країни ЄС впровадили буфер консервації капіталу, також вони мають вимоги до буферів системної важливості.

Буфер консервації капіталу

Буфер консервації капіталу (англ. capital conservation buffer, CCoB) покликаний створити додатковий постійний запас капіталу для покриття потенційних збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу.

- Розмір буфера консервації є постійним та становить **2.5% від загальної суми ризикозважених активів**. Відповідно цей буфер не потребує додаткової калібрації.
- Буфер консервації має формуватися за рахунок інструментів основного капіталу 1-го рівня (англ. common equity Tier 1, CET1) в нестресовий період.

Буфер системної важливості

Буфер системної важливості (англ. systemically important financial institutions buffer, SII) встановлює додаткові вимоги до капіталу для системно важливих установ, які за своїми масштабами та характером діяльності можуть завдати суттєвого негативного впливу на фінансову стабільність та економіку у разі їхнього банкрутства.

- Системно важлива фінансова установа – установа, банкрутство або неналежне функціонування якої може призвести до появи системного ризику.
- Робота системно важливих установ може створювати негативні екстерналії для фінансової системи. Керуючись максимізацією власної вигоди, банки приймають оптимальні для себе рішення, які не завжди є оптимальними для системи.
- Робота таких установ традиційно пов'язана із моральним ризиком (англ. moral hazard) – вони беруть на себе надмірні ризики (англ. excessive risk taking), покладаючись на можливу підтримку держави у разі настання проблем у роботі установи.
- Такі банки прийнято ідентифікувати та встановлювати для них додаткові вимоги, щоб зменшити ймовірність їхнього банкрутства. Також буфер може певною мірою нівелювати окремі конкурентні переваги системно важливих фінустанов. Це дає змогу зберегти рівні ринкові умови для малих і середніх установ.

Буфер системної важливості

- Відповідно до Базель III розрізняють буфер для **глобальних системно важливих фінансових установ** (global systemically important financial institutions buffer, G-SII) у **діапазоні 1-3.5%** та **інших системно важливих фінансових установ** (other systemically important financial institutions buffer, O-SII) у **межах 0-2%**.
- Буфер системної важливості має формуватися за рахунок інструментів CET1.
- З 2011 визначення G-SIIs здійснює Financial Stability Board, консультуючись з Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), локальними регуляторами, з 2013 також з Міжнародною асоціацією регуляторів страхових послуг.
- З 2012 BCBS рекомендує національним регуляторам визначати O-SIIs.
- Директива CRD IV визначає глобальні та інші системно важливі установи та описує механізм буферу системної важливості;
- В 2014 European Banking Authority видає Керівництво для національних регуляторів з визначення O-SIIs (EBA/GL/2014/10).

Буфер системної важливості в Україні

- Діапазон розмірів буфера системної важливості – **1-2% від ризикозважених активів**.
- Розмір буфера для банку, визначеного системно важливим, визначається залежно від значення показника системної важливості, розрахованого відповідно до Положення №863.

Критерій	Ваги	Показник
Розмір	30%	Загальні активи
Ступінь фінансових взаємозв'язків	7.5%	Кошти, розміщені в банках-резидентах
	7.5%	Кошти, залучені від банків-резидентів
	7.5%	Зобов'язання нерезидентів перед банком
	7.5%	Зобов'язання банку перед нерезидентами
Напрями діяльності	10%	Кредити, надані клієнтам
	10%	Кошти на рахунках клієнтів
	10%	Операції з використанням емітованих банком електронних платіжних засобів за звітний рік
	10%	Початкові платежі в системі електронних платежів за звітний рік

Розмір буфера системної важливості в залежності від показника системної важливості

Контрциклічний буфер

Основною метою **контрциклічного буфера** (англ. countercyclical capital buffer, CCyB) є використання додаткового запасу капіталу для захисту банківського сектору у періоди надмірного зростання кредитування, яке часто супроводжується накопиченням системних проциклічних ризиків.

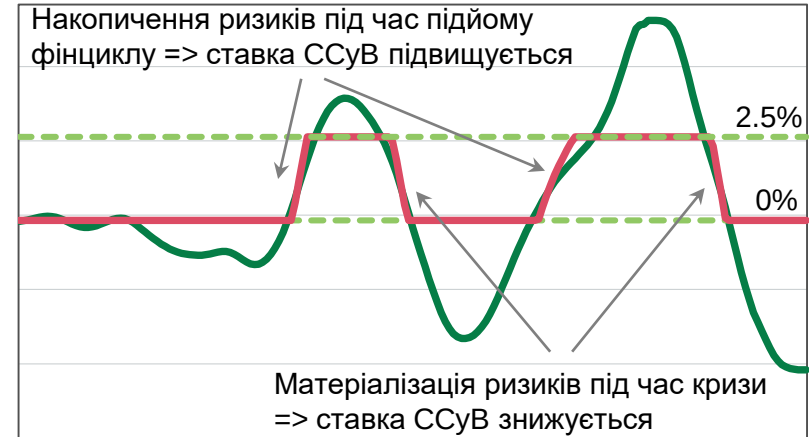
- CCyB може також сприяти обмеженню накопичення проциклічних ризиків уже на етапі фази експансії фінансового циклу. У періоди спаду циклу дія буфера має сприяти зниженню ризику того, що пропозиція кредитів буде обмежена вимогами до капіталу, що, у свою чергу, може негативно вплинути на реальний сектор економіки та призвести до збільшення кредитних збитків у банківській системі.
- Розмір буфера консервації знаходиться у діапазоні від **0% до 2.5% від загальних ризикозважених активів** в залежності від фази фінансового циклу. Крім того, Базель III допускає встановлення розміру буфера вище, ніж 2.5%.
- Базель III рекомендує калібрувати розмір CCyB **щоквартально**. Рішення про підвищення рівня CCyB набуває чинності щонайменше через 1 рік, рішення про припинення – негайно.
- CCyB має формуватися за рахунок інструментів CET1 в період, коли не спостерігається надмірного зростання кредитування.

Контрциклічний буфер

- Зазвичай **калібрація розміру ССуВ** здійснюється на основі комплексного аналізу:

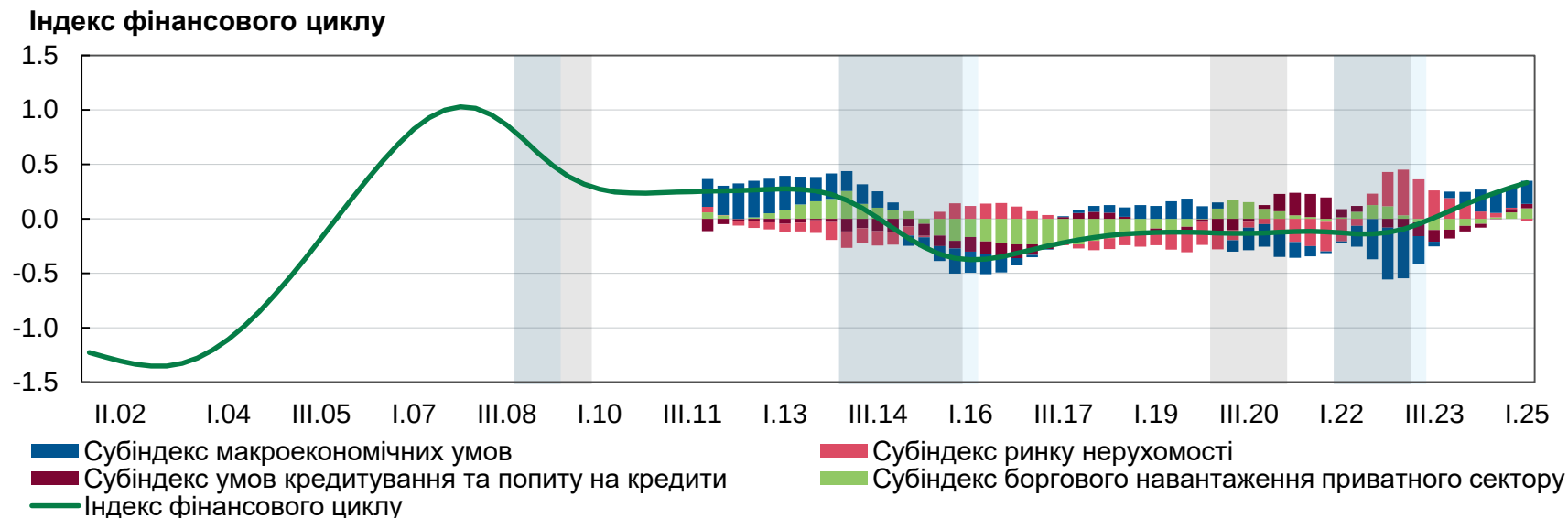
- кредитних розривів (англ. credit-to-GDP gap) – відхилення відношення кредитів приватного сектору до ВВП від довгострокового рівноважного рівня;
- порашованого на їх основі індикативних значень ССуВ;
- додаткових індикаторів динаміки кредитування та боргового навантаження приватного сектору, умов кредитування, банківського сектору, ринку нерухомості, макроекономічної ситуації тощо;
- результатів оцінки стійкості банків, дії інших макропруденційних інструментів;
- оцінки потенційного впливу на банківську систему та рівень її стійкості.

Схематичне зображення калібрації ставки ССуВ в залежності від фази фінансового циклу

- Індикатор фази фінциклу
- Ставка ССуВ
- - - Макс. та мін. ставки ССуВ

Контрциклічний буфер

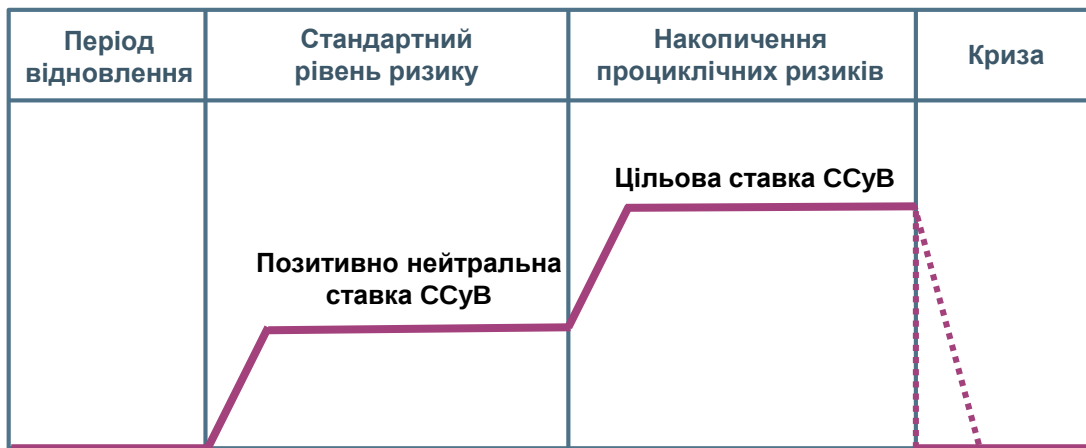

Блакитна заливка – періоди фінансових криз, сіра – економічних криз. Періоди криз визначені відповідно до [Filatov \(2021\)](#). Джерело: розрахунки НБУ.

- НБУ [розрахував](#) Індекс фінансового циклу (ІФЦ) для оцінки фаз фінансового циклу в Україні.
- Протягом останнього року ІФЦ має висхідну динаміку передусім через макроекономічні дисбаланси, які обумовлені впливом війни і компенсуються міжнародною допомогою.
- ІФЦ є одним з орієнтирів для калібрації ССуВ. Після активації буфера НБУ щокварталу прийматиме рішення про його розмір.

Позитивно нейтральний контрциклічний буфер

- Останніми роками багато країн запроваджують **позитивно нейтральну ставку контрциклічного буфера** (англ. positive neutral CCyB rate).
- Активация CCyB та його поступове нарощування починаються на стадії, яку визначають як “середовище зі стандартним рівнем ризику”, після чого рівень буфера підвищується мірою зростання циклічних системних ризиків.
- Країни, що запровадили такий режим: Кипр, Естонія, Литва, Ірландія, Нідерланди, Австралія, Чехія, Швеція, Великобританія, Данія, Норвегія тощо.

Джерело: [ECB](#).

Буфер системного ризику

Буфер системного ризику (англ. systemic risk buffer, SyRB) передбачає формування додаткового запасу капіталу для зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків.

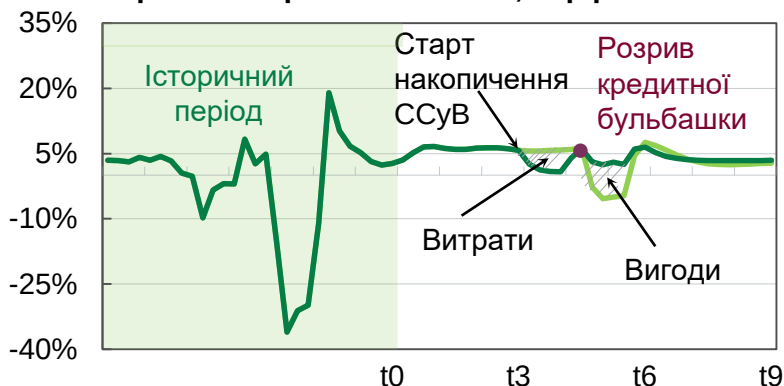
- SyRB може застосовуватися до всіх або до окремих груп фінансових установ.
- За рекомендацією European Systemic Risk Board повинен покривати ризики, що не є вимірюваними та однорідними, як кредитний, ринковий чи операційний ризики.
- Натомість буфер має створюватися для покриття кліматичних та кібер ризиків, а також ризиків, спричинених, зокрема, високою концентрацією в секторі, високим рівнем взаємопов'язаності, розміром фінансової системи (щодо ВВП), фінансовими інноваціями, що підвищують складність системи тощо.
- Розмір буфера становить від **0% до 5% від загальних ризикозважених активів**.
- Відповідно до Директиви CRD IV, якщо банківська група, ідентифікована як системно важлива, підпадає під дію G-SII або O-SII та SyRB на консолідованій основі, застосовується більший з них. Якщо установа на індивідуальній або субконсолідованій основі підпадає під дію O-SII та SyRB, застосовується вищий із двох.

Використання буферів капіталу у період пандемії

- **BCBS (2021)**: Більшість банків підтримували рівень капіталу вище мінімальних вимог та регуляторних буферів: це частково пояснювалося фіскальною та монетарною підтримкою позичальників, а також зниженням регуляторних вимог та обмеженням розподілу капіталу.
 - Банки з меншим запасом капіталу у період пандемії кредитували менше, ніж банки з більшим.
 - Банки, які розформували ССуВ або зазнали інших послаблень вимог до капіталу, демонстрували вищі темпи зростання кредитного портфеля, ніж інші банки. Водночас, статистична значущість таких результатів була обмеженою, оскільки лише небагато юрисдикцій активували та згодом знизили ССуВ під час пандемії, та, як правило, у відносно невеликому обсязі.
- **Berróspide та ін. (2021)** (США), **Couaillier та ін. (2022)** (Єврозона): банки з меншим запасом капіталу обмежували кредитування. Натомість **Duncan та ін. (2022)** не знаходять зв'язку між рівнем буферів на кінець 2019 року та кредитуванням у 2020 році для широкої вибірки банків США.
- У **BCBS (2022)** визначено можливі фактори, які перешкоджали використанню буферів:
 - “ефект стигми” (англ. stigma effect): банки побоюються можливої негативної реакції ринку у разі зниження рівнів капіталу, зокрема рейтингових агентств, фондового ринку, інвесторів у банківські інструменти капіталу тощо;
 - невизначеність глобальних макроекономічних перспектив;
 - можливе порушення інших нормативів, зокрема коефіцієнту левериджу.

Ефект від буферів: позитивний чи негативний?

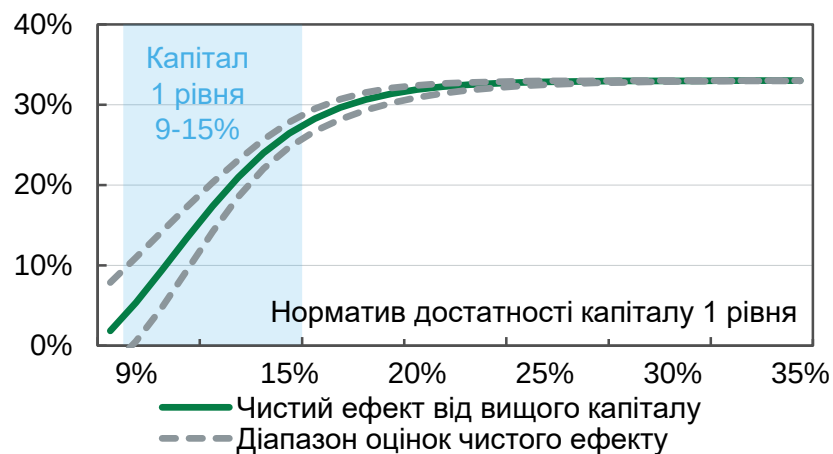
Темпи зростання реального ВВП, % р/р

- Сценарій надмірного кредитування+криза
- Сценарій надмірного кредитування+криза+ССуВ

Джерело: розрахунки НБУ.

Чистий ефект від вищого капіталу для України, % ВВП

Діапазон оцінок чистого ефекту розраховується на основі СІ 95% для ймовірності настання кризи. Джерело: [дослідження](#) в процесі публікації.

- Симуляції сценаріїв для України вказують, що навіть за помірного кредитного проникнення ефекти від запровадження буферів переважають над вартістю – чистий ефект позитивний.
- Для банків України чистий економічний ефект від вищого капіталу помітно зростає для достатності капіталу 1 рівня від 9% до 15%, однак далі позитивний ефект прямує до нуля. Тож визначаючи сукупні вимоги до капіталу, необхідно утриматися від надмірної капіталізації.

Дякую за увагу!

Національний
банк України